

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ

ОСОБИСТІСТЬ ТА СУСПІЛЬСТВО В ЦИФРОВУ ЕРУ: ПСИХОЛОГІЧНИЙ ВИМІР

МАТЕРІАЛИ V МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

16 квітня 2025 року

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»**

**Факультет психології, політології та соціології
Кафедра психології**

*V МІЖНАРОДНА
НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ*

**«ОСОБИСТІСТЬ ТА СУСПІЛЬСТВО В ЦИФРОВУ
ЕРУ: ПСИХОЛОГІЧНИЙ ВИМІР»**

16 квітня 2025 року

Одеса – 2025

Редакційна колегія:

Відповідальний редактор – **Аракелян М.Р.**, доктор юридичних наук, професор, проректор з наукової роботи Національного університету «Одеська юридична академія», заслужений юрист України.

Члени редколегії:

Цільмак О.М. – доктор юридичних наук, професор, завідувачка кафедри психології Національного університету «Одеська юридична академія»;

Татьянчиков А.О. – кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри психології Національного університету «Одеська юридична академія»;

Шмаленко Ю.І. – кандидат політичних наук, доцент, доцент кафедри психології Національного університету «Одеська юридична академія»;

Лісовенко А.Ф. – кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри психології Національного університету «Одеська юридична академія»;

Ташматов В.А. – кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри психології Національного університету «Одеська юридична академія».

Матеріали представлені в авторській редакції. Редакційна колегія не несе відповідальності за їх зміст.

Особистість та суспільство в цифрову еру: психологічний вимір : матеріали V міжнарод. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 16 квітня 2025 року) / за заг. ред. проф. Аракеляна М.Р. Одеса : Національний університет «Одеська юридична академія», 2025. 160 с.

*ДОПОВІДІ УЧАСНИКІВ КОНФЕРЕНЦІЇ ЗА ТЕМАТИЧНИМИ
НАПРЯМКАМИ*

<i>Абдуллаєва Анна Русланівна, Рєпнова Тетяна Петрівна</i> СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА ГОТОВНІСТЬ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ ДО СТВОРЕННЯ СІМ'Ї.....	39
<i>Аль-Бітар Софія Сафуанівна</i> ВАЖЛИВІСТЬ САМООЦІНКИ ДЛЯ ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗДОРОВ'Я.....	41
<i>Афонін Дмитро Сергійович</i> РОЛЬ ТА МЕХАНІЗМИ ЕМОЦІЙНО-ЕМПАТІЙНОГО КОМПОНЕНТУ В УЯВНОМУ МОДЕЛЮВАННІ ПРИ РЕКОНСТРУКЦІЇ ПОДІЇ ЗЛОЧИНУ...	43
<i>Бакурідзе Ніна Григорівна</i> КЛІНІЧНИЙ ВИПАДОК НЕЙРОПСИХОЛОГІЧНОЇ ДІАГНОСТИКИ ПІСЛЯ ВИБУХОВОЇ ЛЕГКОЇ ЧЕРЕПНО-МОЗКОВОЇ ТРАВМИ.....	47
<i>Банєва Таїсія Русланівна</i> РОЛЬ СІМ'Ї ТА СОЦІАЛЬНОГО ОТОЧЕННЯ У ПОДОЛАННІ ЗАЛЕЖНОСТЕЙ.....	49
<i>Божко Єлизавета Андріївна, Рєпнова Тетяна Петрівна</i> ГЕНДЕРНІ ОСОБЛИВОСТІ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ.....	52
<i>Виноградова Каріна Володимирівна</i> ПОРУШЕННЯ ОБРОБКИ СЕНСОРНОЇ ІНФОРМАЦІЇ У ДІТЕЙ РАНЬОГО ТА ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ.....	54
<i>Волошанюк Ольга Олегівна</i> ВИБІР ШЛЯХУ: СВОБОДА ЧИ ОBOB'ЯЗОК ПЕРЕД СУСПІЛЬСТВОМ?....	57
<i>Геращенко Олександр Сергійович</i> КІБЕРСОЦІАЛІЗАЦІЯ СТУДЕНТІВ ПСИХОЛОГІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ: ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ.....	58
<i>Григор'єва Катерина Олексіївна, Рєпнова Тетяна Петрівна</i> ЕМОЦІЙНА НАПРУЖЕНІСТЬ ОСОБИСТОСТІ В ЕКСТРЕМАЛЬНИХ УМОВАХ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАЦІВНИКІВ ДСНС.....	61
<i>Гулько Маргарита Олегівна</i> ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЛІДЕРСТВА У СТУДЕНТСЬКИХ ГРУПАХ В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....	63

Список використаних джерел

1. Гресько І. М. Роль самооцінки у підтриманні психологічного здоров'я особистості. *Особистісні та ситуативні детермінанти здоров'я*. 2019. С. 65-68.
2. Дмитрієва К.В. Самооцінка як індикатор психічного здоров'я. *Актуальні проблеми юриспруденції та психології*: матеріали Всеукраїнської наук.-практ. конф. (Дніпро, 30 вересня 2021 р.). Дніпро: ВВПЗ «ДГУ», 2021. С. 76-82.
3. Столярчук О. А. Самооцінка як складова професійної самосвідомості фахівця: теоретичний аналіз. *Вісник післядипломної освіти*. 2009. Вип. 11(2). С. 281-287.
4. Березовська Л. Самооцінка студентів, що поєднують навчання та роботу. *Вчені записки Університету «КРОК»*. 2022. № 3 (67). С. 153-160.
5. Швень Ю.Р. Соціально-психологічні чинники формування самооцінки особистості. *ПОЛІТ. Сучасні проблеми науки. Гуманітарні науки*: тези доповідей ХХІ Міжнародної науково-практичної конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених: [у 2-х т.]. Т. 1 (м. Київ, 5-9 квітня 2021 р.) / [ред. кол.: Н.В.Лагодубець, А.М.Кокарева та ін.]; Національний авіаційний університет. К.: НАУ, 2021. С. 106-107.

Ключові слова: самооцінка, психологічне здоров'я, особистісний розвиток, емоційний стан, стрес, психічне благополуччя, адаптація, психокорекція.

Key words: self-esteem, psychological health, personal development, emotional state, stress, mental well-being, adaptation, psycho-correction.

Афонін Дмитро Сергійович
кандидат юридичних наук, доцент
завідувач Науково-дослідної лабораторія з актуальних питань
кримінального аналізу Навчально-наукового інституту
підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції
Національної поліції України
Одеський державний університет внутрішніх справ

РОЛЬ ТА МЕХАНІЗМИ ЕМОЦІЙНО-ЕМПАТІЙНОГО КОМПОНЕНТУ В УЯВНОМУ МОДЕЛЮВАННІ ПРИ РЕКОНСТРУКЦІЇ ПОДІЇ ЗЛОЧИНУ

Розслідування злочинів, особливо тих, що характеризуються високим ступенем неочевидності, вимагає від слідчого не лише досконалого володіння нормами процесуального права та криміналістичними методиками, але й глибокого проникнення у психологічну тканину події. Одним із найпотужніших інструментів у арсеналі сучасного слідчого є реконструкція події злочину. Проте традиційне розуміння реконструкції як суто фізичного відтворення обстановки та дій є неповним. В її основі лежить значно складніший когнітивний процес –

уявне моделювання, що дозволяє слідчому не просто відтворити послідовність дій, а й зрозуміти їх внутрішню логіку, мотиви та емоційне наповнення.

Центральне місце в цьому процесі посідає емоційно-емпатійний компонент – здатність слідчого до співпереживання та розуміння емоційних станів учасників злочину: злочинця, жертви, свідків. Саме ця здатність перетворює статичну модель місця події на динамічну симуляцію, наповнену психологічним змістом. Однак природа емпатії є глибоко діалектичною. З одного боку, вона виступає як потужний інструмент когнітивного проникнення, що дозволяє генерувати нетривіальні версії, розуміти приховані мотиви та прогнозувати поведінку. З іншого боку, емпатія є потенційним джерелом суб'єктивізму, що може активувати когнітивні упередження, призводити до емоційного вигорання та створювати серйозні етичні дилеми, загрожуючи фундаментальному принципу об'єктивності розслідування.

В умовах, коли докази є обмеженими або неоднозначними, здатність слідчого коректно «прочитати» психологію злочину стає вирішальною. Незважаючи на інтуїтивне використання емпатії багатьма досвідченими слідчими, відсутня системна науково-методологічна база, яка б регламентувала її застосування, визначала її переваги та, що найважливіше, попереджала про іманентні ризики.

Емпатія (від грец. *em* – всередині, *pathos* – почуття) є складним психологічним феноменом, що визначається як здатність людини розуміти емоційні стани іншої особи та відгукуватися на них у формі співпереживання, співчуття або співрадість [1]. У науковій літературі емпатія розглядається в кількох площинах: як тимчасовий процес або стан, що виникає в конкретній ситуації взаємодії, і як стійка особистісна риса (емпатійність), що розвивається в процесі соціалізації [2].

Емпатійність як якість особистості передбачає вміння свідомо чи мимоволі ставити себе на місце іншої людини, уявно перевтілюватися в неї, бачити світ її очима та сприймати її вчинки з її позиції [3].

При цьому розслідування злочину за своєю суттю є антагоністичним процесом, що фокусується на аналізі деструктивної, антисоціальної поведінки. Слідчий, застосовуючи емпатію, змушений занурюватися не в позитивні емоційні стани, такі як співрадість, а в деструктивні та часто травматичні переживання: лютю, садистське задоволення, панічний страх, відчай. Слідча емпатія на відміну від емпатії людини в соціумі направлена не на гармонізацію стосунків, а є інструментом аналізу дисгармонії. Це вимагає не простого застосування, а свідомої адаптації та переосмислення концепції емпатії для специфічних завдань розслідування, що, в свою чергу, передбачає наявність у фахівця потужних механізмів психологічного захисту та саморегуляції.

Для розуміння механізмів застосування емпатії в розслідуванні ключове значення має її диференціація на два основні типи, які виділяють, зокрема, психологи Пол Екман та Деніел Гоулман: когнітивну та афективну (емоційну) емпатію [4, 5].

Перший тип, **когнітивна емпатія** – це здатність інтелектуально розуміти почуття, думки, наміри та точку зору іншої людини, не обов'язково відчувачи

при цьому ті самі емоції. Вона базується на вищих когнітивних процесах, таких як аналіз, порівняння, аналогія, уява та логічне мислення [4]. Другий, **афективна (емоційна) емпатія**, навпаки, полягає у здатності безпосередньо відчувати емоції іншої людини, ніби «заражаючись» ними. Це більш інтуїтивний, спонтанний процес «від серця», що базується на механізмах емоційної проєкції та несвідомого наслідування моторних та афективних реакцій іншої людини [5].

Взаємодія між цими двома видами емпатії є ключовою для розуміння її ролі в розслідуванні. Когнітивна емпатія постає як необхідний і відносно безпечний інструмент для аналітичної роботи, побудови та перевірки версій. Вона дозволяє зберігати професійну дистанцію та об'єктивність. Афективна емпатія, в свою чергу, є потужним, але значно більш небезпечним ресурсом. Вона може надати глибокі інтуїтивні прозріння щодо емоційної динаміки злочину, але водночас робить слідчого вразливим до емоційного вигорання та когнітивних спотворень. Успішне застосування емпатії в розслідуванні, таким чином, залежить від здатності слідчого свідомо перемикатися між цими двома режимами та, що найважливіше, використовувати когнітивну емпатію для постійного контролю та верифікації інсайтів, отриманих через афективне занурення.

При розгляді саме механізмів емпатії при створенні ментальних моделей психічних станів інших людей у сучасній когнітивній науці виявляється два підходи: Теорією розуму (Theory of mind) та Теорією симуляції (Simulation theory) [6, 7].

Теорія розуму (Theory of mind) стверджує, що люди мають інтуїтивну «теорію», набір концептуальних знань (схожих на наукову теорію), яку вони використовують для пояснення та прогнозування поведінки інших. Відповідно даної теорії, припускаються існування неспостережуваних ментальних станів і використовують логічні правила для висновків про інших [6]. **Теорія симуляції (Simulation theory)** пропонує інший механізм. Вона стверджує, що люди розуміють інших не шляхом застосування теорії, а шляхом *симуляції* їхніх психічних процесів у власному розумі. Вони ніби «ставлять себе на їхнє місце», уявляючи їхні бажання та переконання і «проганяючи» їх через власні когнітивні механізми, щоб побачити, до яких емоцій та рішень це призведе [7].

Ця теоретична дискусія є ідеальним каркасом для опису двох способів, якими слідчий може застосовувати емпатію в процесі уявного моделювання. Застосування когнітивної емпатії відповідає механізму Теорії розуму. Слідчий використовує свої професійні знання, криміналістичний досвід та психологічні теорії (наприклад, кримінальний профайлінг) для побудови логічної, теоретично обґрунтованої моделі поведінки злочинця («злочинці з таким психотипом зазвичай діють так...», «мотивом у даній ситуації, ймовірно, була...»). Натомість, застосування афективної емпатії відповідає механізму Теорії симуляції. Слідчий намагається «влізти в шкіру» злочинця або жертви, симулюючи їхні емоційні стани, щоб інтуїтивно *відчувати*, як би він діяв, думав і почувався на їхньому місці. Ефективне емпатійне моделювання, таким чином, є не чимось одним, а гібридним процесом, що динамічно поєднує обидва механізми пізнання.

Знання та вміння застосувати механізми емоційно-емпатійного компоненту в уявному моделюванні при реконструкції події злочину, дають можливість

слідчому вийти на поглиблене розуміння механізму утворення слідів. Так, традиційна криміналістика розглядає сліди як матеріальні об'єкти, що містять інформацію про фізичну взаємодію. Емпатійний підхід дозволяє доповнити цей погляд, інтерпретуючи сліди як результат динамічної, емоційно та психологічно насиченої поведінки.

Він допомагає зрозуміти психологічну причину появи, відсутності або специфічного характеру того чи іншого сліду. Наприклад, відсутність слідів боротьби на місці події при традиційній інтерпретації буде свідчати про те, що жертва не чинила опір, бо знала нападника або погодилася на його дії. Емпатійне моделювання її стану може запропонувати альтернативну гіпотезу, що жертва перебувала в стані тонічної іммобільності («завмирання від жаху»), що фізично унеможливило опір. Також може виникнути ситуація коли на місці події будуть так звані «надлишкові сліди». У слідчого, в даному випадку виникне питання: чому злочинець, скоївши вбивство, не просто втік, а годинами перебував на місці злочину, вчиняючи маніпуляції з тілом? Логічного пояснення немає. Емпатійне моделювання його стану може вказати на ритуальний характер дій, спробу реалізувати давню фантазію або психологічну потребу «завершити» дію.

Розуміння психологічного контексту утворення слідів дозволяє слідчому не просто фіксувати їх, а й правильно інтерпретувати, вбудовуючи в цілісну картину події злочину та використовуючи для реконструкції психологічного портрета злочинця.

Підводячи підсумки, можна констатувати, що емоційно-емпатійний компонент відіграє фундаментальну, але глибоко двоїсту роль у процесі застосування методу уявного моделювання при реконструкції події злочину. Він є невід'ємною частиною пізнавальної діяльності слідчого, що дозволяє вийти за межі формального аналізу доказів і проникнути в психологічну суть події. Однак його ефективність та безпечність прямо залежать від здатності слідчого усвідомлено керувати цим процесом, підтримуючи домінування когнітивного, аналітичного аспекту емпатії над афективним та емоційним.

Список використаних джерел

1. Емпатія [Електронний ресурс] // Вікіпедія. Вільна енциклопедія – Режим доступу: URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Емпатія> (дата звернення: 28.03.2025).
2. 5.3 Навички емпатії (короткий опис, приклади). Модуль 5. Етапи формування психосоціальних компетентностей (життєвих навичок) учнів [Електронний ресурс] // Вчимося жити разом. Курс підготовки вчителів – Режим доступу: URL: <http://lt.multycourse.com.ua/ua/page/22/98> (дата звернення: 28.03.2025).
3. Психологія емоцій та почуттів: підручник. / [О.М. Цільмак, Ю.І. Шмаленко Н.Е. Мілорадова, С.О. Гарькавець та ін.] за загальною ред. О.М. Цільмак, Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2024. – 420 с. з іл. – (Серія «Психотехнології»)
4. Daniel Goleman. Social Intelligence: The New Science of Human Relationships. Лондон, Велика Британія: Arrow Books, 2007 – 416 с.

5. Paul Ekman. Recognizing Faces and Feelings to Improve Communication and Emotional Life, by {TC \11»} Paul Ekman. Henry Holt and Company, New York, 2004, 274 pp Режим доступу: URL: https://www.researchgate.net/publication/246933320_Book_Reviews_Emotions_Revealed_Recognizing_Faces_and_Feelings_to_Improve_Communication_and_Emotional_Life_by_TC_11_Paul_Ekman_Henry_Holt_and_Company_New_York_2004_274_pp (дата звернення: 28.03.2025).
6. Premack, D., & Woodruff, G. Does the chimpanzee have a theory of mind? Behavioral and Brain Sciences, 1(4), 1978. 515-526 pp.
7. Gordon, R. M. Folk psychology as simulation. Mind & Language, 1(2), 1986. 158-171 pp.

Ключові слова: емпатія, емоційно-емпатійний компонент, злочин, теорія розуму, теорія симуляції.

Key words: empathy, emotional-empathic component, crime, theory of mind, simulation theory.

Бакурідзе Ніна Григорівна

викладач кафедри психології

Національний університет «Одеська юридична академія»,

клінічний психолог

Медичний центр Експерт Хелс, Одеса

аспірантка Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України

Науковий керівник: кандидат психологічних наук, доцент Луньов В.Є.

КЛІНІЧНИЙ ВИПАДОК НЕЙРОПСИХОЛОГІЧНОЇ ДІАГНОСТИКИ ПІСЛЯ ВИБУХОВОЇ ЛЕГКОЇ ЧЕРЕПНО-МОЗКОВОЇ ТРАВМИ

У сучасних умовах воєнного конфлікту в Україні значно зростає кількість випадків легкої черепно-мозкової травми (ЛЧМТ), у тому числі спричиненої вибуховими впливами. Представлений клінічний випадок ілюструє особливості нейропсихологічного стану особи після вибухової ЛЧМТ у віддалений період травми.

Обстежуваний - чоловік 40 років, який переніс вибухову ЛЧМТ, що супроводжується скаргами на соматичні та когнітивні порушення. Психологічне обстеження проведено з використанням таких методик: RBANS, таблиці Шульте, ТМТ А-В, тест «Лабіринти», шкала Бека, СКІД для ПТСР, PSP та ін.

Пацієнт продемонстрував достатній рівень кооперації під час діагностики, проте у процесі обстеження виявлялися ознаки психічного виснаження. При нейропсихологічному аналізі зафіксовано наступні особливості:

- помірне зниження обсягу уваги та здатності до її перемикавання;
- помірне зниження обсягу робочої та довготривалої пам'яті;
- зниження виконавчих функцій (персеверації, труднощі планування);